

SLOVENCİ V AVSTRO – OGRSKI

- cesar franc jozef drugi; oktobrska diploma (sprememba ustave) leta 1860... federalizem namesto apsolutizma ter navidezni parlamentarizem... parlament naj bi bil sestavljen iz zastopnikov posameznih stanov, mescanstvo se ne strinja kar privede do ukinitve diplome... februarški patent leta 1861... uvedba centralizma ter ozivitev parlamentarizma, socialna in nacionalna nepravilnost v cesarstvu
- nastanek dvojne monarhije avstro – ogrske.. povezovalni elementi:
 - o vojska
 - o zunanja politika
 - o finance
 - o vladar
- dunajski parlament leta 1867; decembrska ustava:
 - o zakon o delovnih društev, zborovanih, pravicah cerkve v solstvu
 - o zakon o državljanski enakosti, enakopravnosti narodov ter pravici do uporabe lastnega jezika
- razkosanje slovencev:
 - o kraljevina italija (beneski slovinci in rezijani)
 - o ogrska polovica monarhije (prekmurski in porabski slovinci)
 - o avstrijska polovica monarhije (ostali slovinci)
- politična tabora:
 - o mladoslovinci (program zedinjene slovenije), liberalno usmerjeni:
 - literarno področje (j. stritar, s. jenko, j. jurcic, levstik)
 - novinarstvo in izdajanje časopisov (naprej)
 - ustanavljanje čitalnic (slovenskega jezika, recitacija, petje, igre, predavanja, konec z veselico)
 - ustanavljanje društev (telovadno društvo južni sokol, slovenska matica – izdajanje knjig, dramatično društvo)
 - podporo so imeli pri mescanskih razumniki (odvetniki, zdravniki) ter domoljubno usmerjenih duhovnikih
 - o staroslovinci ali konservativci (tradicionalno usmerjeni):
 - janez bleiweis... predlog, da naj bi se slovenski časopisi pisali v nemščini
 - navdušeni nad tako imenovanim mariborskim programom (združitve stajerske, koroske, kranjske v eno državno enoto)
- nemskutarji ali nemcurji; posamezniki, ki so se odločili za nemstvo
- uvedba dualizma leta 1867... država AO
- tabori; množična politična in kulturna zborovanja na prostem... glavne zahteve:
 - o uresničevanje programa zedinjene slovenije
 - o zahteva po upravnem, sodnem in cerkvenem uradovanju v slovenskem jeziku
 - o uporaba slovenskega jezika v ljudskih in srednjih solah, zahteva po univerzi
 - o omogočanje enakopravnosti vsem narodom v monarhiji

- o zahteva po gradnji železniskih prog
- kmetje; vzroki za propad:
 - o propad založniške in domače obrti zaradi vpliva industrializacije
 - o evropska in svetovna konkurenca; pad cen npr. zita
 - o plačanje odškodnine za zemljiško odvezo
 - o povečanje starih in uvedba novih davkov
 - o nov dedni zakon... razkosanje kmetij
 - o siritvev boleznih rastlin
- posledice propada:
 - o zadolženost kmetov
 - o razslojevanje ali diferenciacija na vasi
 - o iskanje zaposlitve v mestih
 - o izseljevanje v industrijsko bolj razvite predele avstrije, zahodne evrope, amerike
- meščani; bogati slovenski podjetniki... ustanovitev lastnih delniških družb (terpinc – papir večve)... bogatenje podjetnikov zaradi krize kmetov... posojila, krediti, odurostvo
- delavstvo; iz propadajočih kmetov in propadlih podjetnikov
- delavske razmere; 12 – 14h, nizke mezde, visoka smrtnost... stavke delavcev
- promet; gradnja železnic, pomorski promet: parnik
- industrija:
 - o železarstvo; prevalje, store, tudi jesenice in dvor pri zuzemberku
 - o premogovništvo; lasko, lese, hrastnik, trbovlje, zagorje, kočevje, tudi idrija, mezica
 - o papirništvo: večve, goricane, medvode, radece
 - o tekstilstvo: prebold, ljubljana, ajdovscina
 - o prehrabena industrija: ljubljana, ajdovscina, kranj
- ostale industrijske panoge:
 - o steklarstvo; ruse
 - o kemična tovarna; hrastnik
 - o smodisnica; kamnik
 - o tovarna poljedeljskega orodja; trzic
 - o cinkarna celje
 - o usnjarstvo; sostanj, trzic
- posledice industrializacije:
 - o napredovanje urbanizacije
 - o propadaje domače obrti
 - o povečanje socialne stiske kmetov

- ustanavljanje zadrug, hranilnic in posojilnic... največji domači banki: ljubljanska kreditna banka in jadranska banka v trstu
- vzroki zastoja v kmetijstvu:
 - o nezmožnost posodobitve delovnega orodja
 - o propad domače obrti
 - o uvoz cenejših pridelkov iz manj razvitih evropskih držav
 - o razdrobljenost kmetij
 - o placevanje odškodnine za zemljiško odvezo
 - o rastlinske bolezni... slabe letine
 - o zadolževanje
- združništvo (vzpodbuda za gospodarski razvoj kmeta); zadruge so ustanove, ki so temeljile na solidarnem načelu finančno sibiških udeležencev z namenom organizirane prodaje pridelkov ali pripomočkov za delo na polju
- slovenska društva; delavska, gasilska, društvo slovenskih učiteljic, planinska društva, narodno obrambna društva oz. družba cirila in metoda; z namenom pred zaščito pred potujcevanjem
- auersberg – lasserjeva vlada... poudarek na enonacionalni nemški državi
- odstop auerspergove vlade zaradi nestrinjanja s širjenjem meja na račun južnoslovanskih narodov... vlada edvarda taffeje... kranjska postane državno priznana slovenska dežela
- mladoslovenci in staroslovenci podprejo taffejevo vlado, kot plačilo dobijo minimalne pravice... takšno ravnanje Slovenci označijo kot drobtinčarstvo
- anton mahnič; na strani konservativcev... uvede prepir ter razslojenost med Slovence
- politična delitev med liberalci in konservativci v letih 1889/90... ustanovitev katoliškega političnega društva (podlaga so bile ideje mahnič, predčednik je bil karel klun)
- kultura na slovenskem v času taffejeve vlade:
 - o literarni reviji ljubljanski zvon. Dom in svet, čas, slovenec
 - o prva slovenska opera teharski plemiči
- a. mahnič:
 - o slovenski liberalizem označi za največje zlo na svetu
 - o boj za narodne pravice... nesmisel
 - o zavračanje boja za delavske pravice ter enakopravnost žensk
- kot odgovor na katoliško politično društvo liberalci leto pozneje 1891 ustanovijo slovensko društvo

- leta 1892; preimenovanje katoliškega političnega društva v katoliško narodno stranko, od leta 1905 slovenska ljudska stranka
- leta 184; liberalci preimenujejo slovensko društvo v narodno napredno stranko
- leta 1896; ustanovitev delavske stranke jugoslovanska socialdemokratska stranka
- katoliška narodna stranka (KNS):
 - o največja podpora: kmečki sloj, revno meščanstvo
 - o program:
 - katoliška vera – temelj človeštva
 - pospeševanje združništva kot pomoč kmetom
 - delavci: krajši delovni čas, boljše plače, varstvo pravic
- narodno napredna stranka (NNS):
 - o največja podpora: meščanstvo, bogati kmeti, učiteljstvo
 - o program:
 - splosna, toda neenaka volilna pravica
 - kapitalizem; merilo napredka
 - svoboda govora, tiska, združevanja
- klerikalna stranka (slovenska ljudska stranka):
 - o konservativna skupina... anton mahnič
 - o krščansko-socialna skupina... janez evangelist krek
- j. e. krek:
 - o kmečko?:
 - postopno odplacovanje kmečkih zadolžitev
 - podpora združništvu
 - uvedba dovolj velikih kmetij, ki bi omogočale preživetje družini
 - o delavsko?:
 - zvišanje plač, krajsanje delovnega časa, zavarovanja
 - podpora delavcem v boju za pravice, vendar ne na revolucionaren način
- jugoslovanska socialdemokratska stranka (JSDS), vodja: edbin kristan:
 - o podpora: delavstvo
 - o splosna in enaka volilna pravica
 - o rusitev kapitalizma
 - o uvedba brezplačnega solstva
 - o ločitev cerkve od države
 - o uvedba brezrazredne družbe
 - o enakopravnost žensk
 - o 8h delavnik, zavarovanja
 - o Svoboda govora, tiska
 - o Prepoved nočnega dela in mlajšim od 14 let
- nacionalni koncepti:
 - o slovenska ljudska stranka: kapitalizem (avstrija, madžarska, južnoslovanski narodi)

- jugoslovanski nacionalni program JSDS... tivolska resolucija; popolna narodna združitev vseh AO jugoslovanov ne glede na različnost imena, vere, pisave in dialektov ali jezikov
- cankarjev koncept; nasprotuje ideji JSDS, zavzema se za ustanovitev zvezne republike jugoslovanske... slovinci, hrvati, srbi in bolgari... združitev v federativno državo, ki temelji na enakopravnosti
- program preporodovcev; revolucionarno gibanje slovenskih dijakov in studentov, zagovarjali so anarhistične metode političnega boja, zavzemanje za združitev jugoslovanskih narodov v federacijo, brez AO